

Landschapsversterking in werking

Een publiek gesprek georganiseerd door Kunstenpunt en Het Theaterfestival over de invulling van de landschapsversterkende rol van de toekomstige tienjarige structuren onder het nieuwe Kunstendecreet

6 SEPTEMBER 2021, ARENBERG

Dit is een woordelijke transcriptie van de avond. Op de website van Kunstenpunt vind je [de integrale opname van het gesprek en een samenvatting van de belangrijkste punten](#).

INTRO DOOR ANN OVERBERGH

Welkom aan allen.

Een van de belangrijkste vernieuwingen aan ons Kunstendecreet is de invoer van organisaties voor een dubbele, dwz **een tweemaal vijfjarige termijn**. Zij moeten niet enkel kunnen verantwoorden waarom ze duurzame financiering nodig hebben, niet enkel een bepaalde schaal hebben, en zich verhouden tot 3 van de 5 decretale functies, ze moeten ook iets teruggeven, met name onder de vorm van **een landschapsversterkende rol**. De invulling van die rol is niet concreet gemaakt, afgezien van een korte passage in de Memorie van Toelichting. Dat is in de geest van het decreet dat zoveel mogelijk invulling bij makers en organisaties zelf wil leggen. *Follow the actor*.

Toch lijkt enige gezamenlijke visievorming hier aangewezen, omdat **landschapsversterking zich tot een geheel verhoudt**, meer dan tot individuele dossiers en aanvragen. En omdat zo'n duurzame bestaanszekerheid een zeer belangrijk verschil maakt voor iedereen. Dus: **wat kan die landschapsversterking inhouden? Wordt die vooral lokaal en regionaal georganiseerd? Of eerder Vlaams? Wat is een zinvol onderscheid met vijfjarige structuren? Hoe kunnen verschillende soorten spelers elkaar versterken? Elke keer vanuit de verschillende kracht, opdracht, middelen en netwerken?**

Samen voor een gezond en duurzaam kunstenveld, een veld ook dat zich voortdurend kan vernieuwen. Jan Martens had het in zijn [State of the Union](#) over **herverdeling**, over **ruimte maken** voor nieuwe stemmen. Over **instroom**, en dus ook over hoe je daar ruimte voor maakt, in de budgettaire context waar we vandaag voor staan. En de reflectiegroep van Alden Biesen vorig jaar -herinnert u zich die nog? - pleitte zelfs voor een visie op **uitstroom**, om die vernieuwing mogelijk te maken. Wij hopen vanavond op de uitwisseling van ideeën en inspiratie, m.a.w. op visievorming hierrond. We weten dat er in de sector nog zo'n gesprekken plaatsvinden. Als er nood is om verder te spreken, dan spelen we daar graag onze rol in.

Ann Olaerts, de meesten onder jullie welbekend als directeur van het RITCS en voormalig directeur van het Vlaams Theater instituut, modereert zo dadelijk een panel van makers en een curator. Zij schetsen elk de ideale landschapsversterkende tienjarige structuur vanuit hun perspectief, gedacht

vanuit die complementariteit met het totale veld. Daarna gaan ze daarover in gesprek met elkaar en met u in de zaal.

Om ons op te warmen ben ik blij onze **keynote-opener Orlando Maaïke Gouwenberg** te verwelkomen. Zij is de kersverse directeur van CIAP, Platform voor Hedendaagse Kunst en FLACC, Werkplaats voor Beeldend Kunstenaars, die binnenkort gaan fuseren. Orlando Maaïke werkt vandaag nog als co-curator voor Melanie Bonajo voor het Nederlands Paviljoen op de Biënnale van Venetië 2022, en verder heeft ze haar strepen verdiend als producent en curator in Europa en de VS, o.a. bij Performa. Vanuit haar ervaring komt zij ons vertellen welke pistes zij ziet voor het oppakken van een landschapsversterkende rol vanuit een duurzaam gefinancierde organisatie.

KEYNOTE VAN ORLANDO MAAÏKE GOUWENBERG

Dankjewel, Ann! Het is heel bijzonder om hier te staan. Ik heb het gevoel dat ik een heel groot welkom heb gekregen toen ik naar België kwam, een ontzettend positief startpunt om allereerst met jullie te delen. Toen ik startte bij FLACC en CIAP kreeg ik alleen maar te horen: fantastisch dat je er bent! We willen je ideeën horen! Ook Ann belde met de vraag of ik iets wilde komen vertellen. Ik ben er een beetje zenuwachtig over omdat ik niet zo vaak voor een hele groep mensen mijn mening mag verkondigen. En als ik naar de afgelopen jaren kijk vind ik het ook een ontzettende eer dat ik in de lijn van Hicham Khalidi en Hanka Otte ook mijn ervaring mag delen.

Ik wil vertellen over het werk wat ik in de afgelopen 20 jaar heb gedaan. Ik heb veel hele lange lijnen opgezet met kunstenaars. Ik heb op plekken gewerkt waar dat gewoon ontstond, door de manier waarop die organisaties in elkaar staken. Toen Ann mij sprak over die tienjarige regeling begon ik na te denken over **wat het betekent om 10 jaar lang een subsidie te krijgen en daarmee de mogelijkheid te hebben om echt iets te gaan doen voor andere instellingen en voor makers.**

Toen moest ik meteen denken aan het *Wood Wide Web* en *The Hidden Life of Trees*. Dat gaat over hoe bomen met elkaar communiceren. Hoe er moederbomen zijn die hun familie ondersteunen via groeistoffen, en soms zijn er ook echt oorlogen tussen bomen: ook een interessante maar die gaan we vandaag hopelijk niet bespreken. Ik zie het meer als **een groot netwerk, waarbij je een aantal grotere spelers hebt, die via de ondergrond - wat helemaal niet zo zichtbaar hoeft te zijn - elkaar steunen.** Wat mooi is, is dat ze over heel grote afstanden voedingsstoffen naar elkaar toesturen.

Zelf ben ik als kunstenaar en curator in 2005 begonnen met een heel kleine eigen ruimte in Utrecht, "Expodium". Daar ben ik voor het eerst met een aantal kunstenaars aan langere trajecten gaan werken. Eén daarvan is Jeremiah Day, die net ook bij Netwerk Aalst een groot project had. Ik heb met hem zijn eerste solo gedaan, nadat hij op de Rijksacademie had gezeten. **Toen heb ik besloten om elke 10 jaar een project te gaan doen.** In 2014 was hij bij mij in New Orleans, waar ik een residency heb opgezet. Daar heeft hij een klein project gedaan en intussen zijn we weer aan het doorwerken naar een nieuwe vorm. Eigenlijk zijn we al ontzettend lang in gesprek, om te kijken: wat is er steeds interessant om op mijn pad en zijn pad, mee te nemen in zo'n lange lijn? Dus naast mijn verschillende banen gaat dat verhaal met Jeremiah Day voor mij nu het langste mee.

Bij 'if I can't dance, I don't want to be part of your revolution' in Amsterdam, heb ik de basis geleerd over **hoe je dat soort heel flexibele trajecten kan opzetten met verschillende instellingen. Zonder dat je je eigen stem hoeft te verliezen als organisatie.** "If I can't dance" is gestart in relatie tot de podiumkunsten. Frederique Bergholtz, Tanja Elstgeest en Annie Fletcher zijn een organisatie gestart, gebaseerd op de productie van werk met beeldende kunstenaars, die een link maken naar een live-element, en die dus een soort toerend element krijgen. Ze startten met een eerste jaar in Utrecht (Festival aan de Werf), daarna gingen ze naar Leiden, en daarna naar Den Bosch (Boulevard). Het mooie is dat ze die structuur van het theater wel meenamen, of beter: van het toeren, en ondertussen ook heel erg bij de beeldende kunst bleven, en de keuze maakten om de kunstenaar steeds een onderdeel van het project te laten zijn.

In Utrecht begon het heel klein met een kleine introductie op de projecten, of een kleine performance. En aan het eind, toen het in Den Bosch was, had je echt grotere werken. **En over de jaren heen, ze bestaan nu tien jaar, hebben ze een structuur opgezet via internationale instellingen. Om een heel breed, stevig netwerk op te zetten waarbij ze dus langere termijn samenwerkingen aangaan, waarbij ze minimum twee jaar met een kunstenaar werken. Meestal zijn het internationale samenwerkingen**, bv. Tate in Londen, we werkten met een plek in Bilbao, en met het M HKA hebben we ook wel eens een tentoonstelling gedaan. Het werken bij 'If I can't dance', en het feit van die eigen multidisciplinaire ruimte in Utrecht, hebben ertoe bijgedragen dat ik een residency heb opgezet in New Orleans. In 2011 maakte ik een reis door de VS met de kunstenaar Joris Lindhout. Die reis eindigde in New Orleans, dat was een soort van Klein-Berlijn en we dachten dat we wel iets konden doen met de stad. Nederland heeft iets van 22 buitenlandse ateliers.

We deden toen een projectvoorstel bij het Mondriaan-fonds en dat werd uiteindelijk een residency. Die zat zo in elkaar: we woonden in Nederland, en dan gingen we met de kunstenaars naar New Orleans voor 3 maanden, daar huurden we een huis met een kunstenaar, en dan hadden we vier kamers waar de residents konden in verblijven. Zelf sliepen we op verschillende plaatsen, en dan waren zij 3 maanden bij ons. We zeiden hen: **'je komt hier met een interesse en een vraag, maar je laat dat eerst los. Ga eerst kijken waar je bent'**. De hele residency was gebaseerd op: **je kan niet zomaar een stad inkomen, en zeggen: 'dit ga ik even doen', je moet de context begrijpen**, zeker een stad als New Orleans waar heel veel cultural appropriation gebeurt.

Doordat we zelf geen ruimte daar hadden moesten we op een andere manier de *community* rond de residentie gaan opbouwen, waarmee de kunstenaars op gesprek zouden kunnen gaan. Dus gingen we er steeds met verschillende instellingen in gesprek. **De enige verplichting die de kunstenaars hadden, was om één keer iets te delen met de community en de stad. Verder hoefden ze niets te produceren, maar we vonden het wel belangrijk dat er iets van een uitwisseling is, en eigenlijk heeft dat een heel breed netwerk opgeleverd, zo'n 20 à 30 partners.** Over die 10 jaar zijn die wortels goed uitgezet. **Doordat we op een hele menselijke manier met de kunstenaars omgingen, en niet van hen verwachtten dat ze in een productieproces zaten, maar echt luisterden - wat gebeurt er op die plek? Wat is je voorstel? - hebben ze zelf nog steeds veel banden in de stad**, en gaan er bv. voor een reünieproject volgend jaar, zo'n tien kunstenaars iets maken.

Bij FLACC is er ook al een soort relatie tussen het werk, het verblijf en het presenteren. Ik wil gaan kijken hoe ik een betere community kan bouwen door aan de kunstenaars te vragen: wat past bij je werk, waar wil je een band mee opbouwen in de stad? In New Orleans ging dat van een *healer* tot het hoofd van Shell, tot de universiteit... Dat ging heel breed. **Ik ben superpositief over de mogelijkheid dat er tien jaar ondersteuning is. Ik zie ook beren op de weg maar ik denk dat er echt een mogelijkheid is om als je dat krijgt, te proberen om met de instellingen om je heen - of die nu internationaal zijn, of lokaal - net als die bomen, die van heel ver weg voeding kunnen geven, echt een mogelijkheid om lange trajecten op te zetten.** Waarbij je meer zekerheid hebt, ook als maker: **iemand connecteert zich aan mij voor een project dat misschien pas over tien jaar zichtbaar is. En het hoeft helemaal niet zo te zijn dat je constant zichtbaar bent als kunstenaar, maar wel dat er een commitment is.**

Ik wilde ook nog ter inspiratie een paar stukjes voorlezen uit een boekje, geschreven door Alexis Pauline Gumbs, het heet [Undrowned](#). Het is vorig jaar uitgekomen tijdens de tweede lockdown in de herfst. De ondertitel is: *Black feminist lessons for marine mammals*. Ik heb haar gevraagd of ik eruit mocht voorlezen omdat het een zwarte feministe is die mij hier als witte vrouw superveel inspiratie geeft. Ze heeft me geraakt met de manier waarop ze schrijft: ze is naar zoogdieren gaan kijken, hoe die samenleven en met elkaar communiceren. In dit boekje staan hele mooie korte hoofdstukken, waarin zij telkens focust op één ding: bv. luisteren, ademen, herinnering, praktijk, samenwerking, wees in het heden, *be fierce*.

listen.

How can we listen across species, across extinction, across harm? How does echolocation, the practice many marine mammals use to navigate the world through bouncing sounds, change our

understandings of “vision” and visionary action? Is social media already a technology of bounce, of throwing something out there and seeing what comes back?

This is where we start our trans-species communion, opening a space to uplift the practice of listening even more than the practices of showing and proving and speaking up. Listening is not only about the normative ability to hear, it is a transformative and revolutionary resource that requires quieting down and tuning in.

breathe.

Breath is a practice of presence. One of the physical characteristics that unites us with marine mammals is that they process air in a way similar to us. Though they spend most or all of their time in water, they do not have gills. We, too, on land are often navigating contexts that seem impossible for us to breathe in, and yet we must. The adaptations that marine mammals have made in relationship to breathing are some of the most relevant for us to observe, not only in relationship to our survival in an atmosphere we have polluted on a planet where we are causing the ocean to rise, but also in relationship to our intentional living, our mindful relation to each other.

go deep.

What does it take to go deep, below the surface of current events, and social media reactions? What would allow you to look at what is under your actions, and under that, and under that? Sperm whales dive a mile deep. Maybe they can give us some advice. And the ocean itself has so many depth lessons, when you think you’ve reached the bottom, there is sometimes still deeper to go. Take a breath.

INTRO PANELGESPREK DOOR ANN OLAERTS

Goede avond. Vanavond gaan we in op de fameuze “landschapsversterkende rol” die kunstorganisaties gaan opnemen – althans zij die een periode van 2 x 5, dus 10 jaar ambiëren. Dat is de focus van dit gesprek: ik herhaal het omdat het niet de bedoeling is om deze categorie als dusdanig in vraag te stellen, daarvoor is het te laat: het staat in het Decreet, de aanvragen moeten straks ingediend worden.

Wat we wel gaan doen is een gesprek voeren over wat die landschapsversterkende rol zou kunnen zijn, want daarover is nog best wat onduidelijkheid, of positiever: ruimte voor interpretatie. **Het is goed om dit gesprek te voeren omdat straks de beoordelingscommissies aan het werk moeten, misschien kunnen we op het einde van de dag nog wat aanbevelingen in die richting formuleren. En ook aan de Overheid zelf, ik hoop dat we met zijn allen een ietwat duidelijker beeld kunnen krijgen van wat het zou kunnen zijn, die Landschapsversterkende rol.**

Het is natuurlijk duidelijk dat we hier spreken over organisaties die op lange termijn willen werken, en dat is ook een vraag geweest vanuit bepaalde organisaties. Vanuit het veld zelf, **de behoefte om op lange termijn te kunnen werken**, en een tweede belangrijk onderscheidend iets: **de schaal**. De Overheid maakt heel duidelijk dat het gaat over organisaties van een zekere grootte.

We hebben op voorhand gevraagd aan de panelleden om ieder vanuit zijn/haar perspectief even te reflecteren over die organisaties, en wat zij zouden kunnen betekenen voor hun verhaal. De vier mensen hier aan tafel zijn:

Pieter Theuns, een freelance muziekprofessional met wortels in de alternatieve rock en pop, vandaag actief in de nieuwere wereld van rock en pop, alsook in het klassiekere genre als oprichter én artistiek leider van BOX - Baroque Orchestration X. Dat is een collectief dat barokinstrumenten gebruikt in samenwerking met artiesten van buiten het klassiekere circuit. Daarnaast is hij actief in klassiekere concerten en ensembles.

Naast hem zit **Caroline Dumalin**, onafhankelijk curator tussen Antwerpen en Brussel. Voorheen artistiek directeur van AIR, curator bij Wiels. En straks zal zij, in het kader van Europalia Trains and Tracks, een publiek kunstencours cureren.

Khadija El Kharaz Alami is actrice, theatermaker en performer. Eén van de huisartiesten van DE SINGEL, en ook verbonden aan Productiehuis Rotterdam. Recent te zien geweest in Kaaitheater, NTGent, en verbonden aan De Pianofabriek.

En tot slot: **Khalid Koujli El Yakoubi** die we kennen van vorig jaar, toen heeft hij samen met Martha Balthazar the State of the Youth uitgesproken. Hij maakte een voorstelling met Thomas Bellinck, volgend jaar in februari is de première te zien van 'De bevrijding van het edelhert'.

Khalid, deel jij als regisseur-acteur met ons jouw reflectie, jouw ideeën over wat die meerwaarde zou kunnen zijn, van die tienjarige organisaties straks?

KHALID KOUJLI EL YAKOUBI:

Een paar dagen terug zat ik met een artistiek leider te praten, die mij vroeg: hoe zie jij je toekomst, welk parcours wil je bewandelen als jonge theatermaker binnen dit landschap? Ik antwoordde dat ik heel graag **verbonden zou zijn aan een huis. Dat zou mij rust geven**, rust die ik op dit moment wel nodig heb. Omdat ik in het verleden met verschillende huizen heb samengewerkt, voel ik dat het mij goed zou doen, mocht ik aan **één huis** verbonden zijn, en er **een traject** mee zou kunnen afleggen.

Over die tienjarige organisaties: we weten nog niet wie het zullen zijn, maar ze moeten in dialoog gaan met de kunstenaar. **Samen bespreken hoe zij de samenwerking zien, hoe langdurig, moet de kunstenaar jaarlijks met een “af” product komen, of krijgt die kunstenaar ook tijd voor voldoende onderzoek?** Dat er vooral een dialoog is, dat is heel belangrijk. Ik hoop ook dat ze solidair zullen zijn ten opzichte van elkaar. **Ik hoop dat er meer verbinding zal zijn tussen kunstenaars en beleidsmakers, verbinding tussen burgers, en ik hoop dat ze een plek zullen zijn voor ontmoeting. Een plek voor iedereen, dat ze niemand vergeten, en dat ze er alles aan zullen doen dat er een plek is voor ontmoeting, opdat iedereen zich thuis zal voelen.**

Ik hoop dat ze vaker samen rond de tafel zullen zitten, dat ze daar ook veel tijd voor vrijmaken, dat iedereen vertegenwoordigd is, dat er meer stemmen zijn, dat iedereen gehoord kan worden, dat iedereen zich veilig zal voelen. De blik van iedereen die met kunst bezig is, verandert en verbreedt. Ik hoop dat ze meer aandacht zullen geven voor experiment, ik hoop ook op meer co-creatie. Op meer samenwerking tussen kunstenaars. Ook al zijn ze verbonden aan meerdere huizen, **het lijkt me leuk om een soort van residentieplek te organiseren, waar de verschillende kunstenaars van die verschillende huizen elkaar kunnen ontmoeten.** Dat ze ook samen kunnen werken. **En ik hoop dat ze zullen samenwerken met sociale en culturele organisaties.**

Ik hoop dat hun gebouwen toegankelijk zullen zijn voor iedereen, ik hoop dat ze hun gebouwen ter beschikking stellen. Ik hoop dat de gebouwen nooit leeg zullen staan, dat ze die ook tijdens de zomervakantie openstellen voor mensen die een repetitieplek nodig hebben. Ik hoop dat ze meer zullen inzetten op publiekswerking, **dat ze kijken naar wat er leeft in hun stad, en naar wat er leeft in de samenleving, naar welke culturen er zijn en wat ze behelzen, ik hoop dat ze samen tal van kunstenaars zullen faciliteren met hun projecten.**

Ik hoop op voldoende repetitiemogelijkheden, want vaak kom je in een huis terecht en verwachten ze dat je 2 à 3 weken later een voorstelling af hebt. Ik hoop dat de repetitie langer kan duren, ik hoop op zorg voor toegewijde technische omkadering. Ik hoop op een budget, zowel voor residentie als voor creatie. Ik hoop op een eerlijke verloning, onbetaald werken kan niet meer. En ik hoop dat de kunstenaars meer op hun strepen gaan staan. **Ik hoop dat ze het proces van ontwikkeling ter harte zullen nemen, en ik hoop dat ze hun eigen opvatting zullen bevragen van wat artistieke kwaliteit is, en dat al hun**

organen divers zullen zijn. Dat ze hun structuren zullen bevragen, en dat ze de heersende dynamieken ook zullen bevragen.

ANN OLAERTS:

Een hele boterham om van start te gaan. Bedoel je dat de grotere organisaties die er vandaag al zijn dat niet of onvoldoende doen? En dat het perspectief om op 10 jaar te werken hen daar wel toe in staat zal stellen?

KHALID:

Ik denk inderdaad dat het vandaag nog onvoldoende is en ik hoop dat ze die tien jaar benutten om hun organisaties te veranderen, de denkwijzen, dat ze gaan voor meer samenwerking, solidariteit ten opzichte van elkaar. Dat is er nu te weinig, het afgelopen jaar miste ik verbinding en solidariteit. Ik hoop dat we daar iets uit hebben geleerd.

Khadija, voor jou dezelfde vraag.

KHADIJA EL KHARRAZ ALAMI:

Ik denk dat een hoop onafhankelijke kunstenaars zoals mezelf er baat bij zouden hebben als ze in loondienst konden. Een toekomst kunnen opbouwen en al het werk dat we sowieso doen - aan publiciteit, koffie-afspraken,...

het Decreet heeft die functies waaraan je moet voldoen, en ik doe die allemaal, behalve presentatie want ik heb geen presentatieplek. Maar ik word voor dat werk niet betaald. Ik ben huisartiest bij DE SINGEL, maker bij Theater Rotterdam, heb partners als Kaaitheater en De Brakke Grond, een residentieplek bij Buda in Kortrijk. Ik heb ook heel hard gewerkt om deze constructie te ontwikkelen, vanuit de noodzaak dat ik sowieso niet ergens vast in dienst genomen zou worden, omdat ik dan ten dienste zou moeten gaan staan van witte regisseurs - wat niet echt mijn ding is - of in een ensemble zou moeten staan, maar tegelijkertijd toch de noodzaak voel om mijn artistieke praktijk verder te zetten. Dus ja, als ik hoor dat je je tien jaar lang zou kunnen ontwikkelen... want ik ben best wel moe.

Zonder de kunstenaarswerkplaats De Pianofabriek had ik nooit een dossier ingediend, hetzelfde met Rotterdam, daarmee ben ik nu een stichting aan het opzetten. Maar ik ben ook aan het ondernemen, aan het organiseren en managen, en daar word ik niet voor betaald. Ik geef ook les, en doe film en tv, en begeleid *peers* in het werkveld, ik doe echt heel veel om een inkomen te hebben. Dus dat zou mij kunnen helpen, in de toekomst: alleen al het feit dat je verzekerd zou zijn, als freelancer in Nederland neem ik elke dag een risico.

Daarnaast zou het helpen als de instellingen, die die aanvraag willen indienen daar nauw rond samenwerken met kunstenaars. Ik denk niet dat, om daar een verduurzaming rond te creëren, dat zij dat alleen kunnen. Want zij werken niet als onafhankelijke in het werkveld. **Ik denk dat de kunstenaar, los van creatie en zo, nauw moet meegenomen worden in het creatief nadenken over hoe het in te richten. Hoe het terug te geven in de gemeenschap. In de community, in de maatschappij die wij hebben. En ook, dat het al bij de scholen moet beginnen.** En natuurlijk komen er dan vragen bij als: hoe kies je de kunstenaars uit? Ik denk dat het belangrijk is dat er ook kunstenaars bereid zijn om een bepaald werk te doen. Ik doe het bijvoorbeeld al, dus ik wil ook die input geven maar ik wil er wel voor betaald worden. Ik heb mijn netwerk tussen Nederland en België opgebouwd, en zo zijn er nog. Het is jammer dat dat geen structuur is geworden.

Maar dus, aan die kandidaat-tienjarigen: maak jezelf kenbaar, zodat we weten over wie het gaat. En neem de kunstenaar als partner, kom maar auditie bij ons doen! Want ik denk dat het onze functie is ook, en als het gaat over landschapversterking... **waar is het landschap zwak? Dat is bij al die kunstenaars, die de eindjes aan elkaar moeten knopen, van project tot project ten dienste staan van iets anders, ja daar moet een verduurzaming in komen.** Ik weet niet meer wie het zei, over een uitstroom, dat vond ik een goeie! Ik ben zelf ook bereid om onderdeel te zijn van die uitstroom. Nu bezet ik ook een plek op projectbasis, terwijl als je weet: nu ga ik me focussen op educatie, nu ga ik me focussen op een maatschappelijke rol, dan kan je je plek vrijmaken voor een andere kunstenaar.

Maar het allerbelangrijkste is, het verduurzamen van die samenwerkingen. En daarvoor: zelfs het in dialoog gaan mag niet gratis gebeuren. Want het is expertise, het is ervaring, ik ben in 2014 afgestudeerd en ben gelijk het werkveld in beland, maar ik beweeg al veel langer in het systeem, dat niet voor mij gebouwd is. **Ik heb dan nu het geluk om positief gediscrimineerd te worden maar eigenlijk pluk ik daar ook niet echt de vruchten van, je hebt een agenda, en je moet dan daar zijn, en daar zijn, je bent eigenlijk al een structuur zonder dat je daarin onderhouden wordt.** Dus in mijn fantasie, in het onmogelijke, zou ik heel graag die tien jaar subsidie willen, en dan de mensen aan mij verbinden, met wie ik dat zou kunnen doen. En met welke kunstenaars, en met welke voorwaarden dan ook, omdat ik heel goed weet waar het mij aan ontbreekt.

Ik stel mezelf elke dag de vraag: ga ik hier nog mee door? Want het is zwaar, van project naar project, en ik ben dankbaar voor alle partners die ik nog heb. Niet dat ik dat moet herhalen, maar toch doe ik dat. Er zit ook een schrijvende kant aan: bepaalde functies ontbreken ook gewoon. De Pianofabriek, die hebben zoveel kunstenaars die ze begeleiden dat er ook gewoon steken vallen, onvermijdelijk, en dat zal bij anderen ook zo zijn. Mijn nood en verwachting is horizontale hiërarchie.

ANN:

Jij, Caroline?

CAROLINE DUMALIN:

We worden in de eerste plaats gevraagd ons te verhouden tot het woord “landschap”. Wat roept dat op vanuit mijn kunsthistorische scholing? Dan denk ik spontaan aan taferelen die van ver gezien sereen ogen, maar waarin de mens doorgaans slechts op kleine schaal aanwezig is. Niet toevallig is het hier al een paar keer naar boven gekomen: **de menselijke omgang, de menselijke kwaliteit, waar ik om geef.** De menselijkheid van de structuren waarin kunstenaars werken en samen zijn. **Want de vraag naar een landschapsversterkende rol gaat in mijn ogen over welke relaties ze aangaan, wie ze dienen, en hoe we die onderhouden.** Jan Jambon gebruikt in zijn strategische visienota nog een sterker woord, nl. **interdependenties.** Hij zegt: ‘binnen het eco-systeem van het kunstenlandschap zijn er heel wat interdependenties tussen de individuele kunstenaar en de kunstenuorganisaties. Kunstenuorganisaties onderling, en kunstenuorganisaties en individuele kunstenaars en de grote instellingen. Dit eco-systeem is waardevol en wil ik nog extra versterken. Ik verwacht dat de grootste spelers de zwaarste lasten dragen.’ Interdependenties, vormen van onderlinge afhankelijkheid, **het is belangrijk om het bestaan van deze afhankelijkheden te erkennen want zij zijn soms onzichtbaar en vaak ondergewaardeerd.**

In de brede zin zijn al deze spelers onderhevig aan elkaar. Met wisselende noden, ambities en gevoeligheden. Tegelijk moeten zij denken aan hun eigen voortbestaan en cultureel kapitaal. **Het zou op zijn minst misleidend zijn als de grootste spelers zich zouden gedragen als een gesloten systeem. Het is een uitdaging om deze afhankelijkheden explicieter te benoemen, laat staan om ze in rekening te brengen.** Ik doe een aanzet tot reflectie doorheen de lens van mijn eigen ervaring binnen verschillende types kunstenuorganisaties in Antwerpen en Brussel.

Op dit moment ben ik zelfstandig curator, maar eerder had ik voor mij de betekenisvolle beweging gemaakt van een curator bij een presentatieinstelling, naar artistiek directeur van een ontwikkelingsorganisatie. En dit ging samen met een bewustwording van verschillende spanningen of pijnpunten binnen onze sector en samenleving. Ik voelde het engagement om naast mijn werk als tentoonstellingsmaker ook kunstenaarsgericht te werken, stil te staan bij de fase voor er aan *exposure* en expositiewaarde wordt gedacht. **De vinger aan de pols te houden van de condities waarin artistiek werk tot stand komt. Als je niet gebonden bent aan een seizoensritme, of een publieksgerichte context, dan kun je tijd, middelen en ruimte voorzien op maat van noden en nieuwe ideeën, die zich van onderaan aandienen.**

Met bijzondere aandacht voor praktijken die minder gemakkelijk hun plaats vinden in musea, in galleries of op podia. **Om een landschapsversterkende rol te kunnen spelen zouden organisaties die voor twee beleidstermijnen ondersteund worden vertrouwensnetwerken kunnen opstarten voor spelers, die zich werkelijk mee inzetten**

voor bv. duurzamere trajecten voor kunstenaars. En evenwichtige arbeidsomstandigheden. Met meer inspraak en financiële zekerheid op lange termijn komt meer verantwoordelijkheid om een sterke positie in te nemen. Om actiever bij te dragen aan een socialer kunstenveld. We mogen ons niet langer tevreden stellen met samenwerkingen op papier. Of een performance van de waarden die goed ogen in een programma-aanbod. Doe minder, maar doe het beter. En doe het met anderen, maar zonder paternalisme en schone schijn. Ook al worden er verschillende functies gecombineerd in één groot huis, ligt daar ook die valkuil van gesloten systemen. En een onrealistische spreidstand tussen verschillende basistaken. Want voor meer inzicht en overzicht moet je elke dag ijveren, luisteren, kijken. Vooral de grootste spelers, die zijn minder wendbaar. Zeker als ze al op voorhand een dossier moeten opmaken voor tien jaar, en ook meer stakeholders moeten tevreden houden. Dus we zullen misschien niet anders kunnen dan die systemen inbouwen.

Er is al een beetje inspiratie gekomen vanavond, het residentiemodel waar kunstenuorganisaties hun actoren met elkaar uitwisselen, verblijven in elkaars huis en in dialoog gaan, maar zonder vooraf bepaalde concrete output, maar waar de kennisdeling en aanwezigheid wel volgens afspraak wordt vergoed. En we weten nog niet wie die instellingen zullen zijn, ook al hebben we onze vermoedens. Kunstenaar Jimmie Durham schreef ooit: 'neem geen vragen mee naar een ontmoeting met onbekenden, maar neem een min of meer afwachtende houding aan'. Betreed de vergadering aarzelend, met verwarring.

Wat jij, Pieter?

PIETER THEUNS:

Ik vond het fijn en grappig dat Orlando Maaïke, als een Nederlandse in Vlaanderen, enige schroom bekende bij het begin van haar betoog. Ik voel die ook, om andere redenen. Ik had gehoopt iets inspirerends te kunnen delen met jullie. Vanuit mijn eigen ervaring, een persoonlijk parcours. Ik denk dat ik er een aantal dingen uit kan destilleren die relevant zijn. **Het landschap waarin ik kon groeien, daarover heb ik een soort van dankbaarheid, en verwondering dat het bestaat.** Ik kan getuigen dat vanuit artiesten daar vol bewondering naar kijken. Daarnaast: mijn relatie met een groot huis heeft heel veel betekend voor het traject dat ik heb kunnen afleggen. **Maar ik voel ook bezorgdheid of wat ik heb kunnen opbouwen, of dat mag blijven bestaan.**

Ik ben autodidactisch begonnen vanuit een tuinhuis met elektrische gitaren. Ik heb dat diep vanbinnen altijd meegenomen maar ben klassieke muzikant geworden, gitarist, en dan de oude muziek ontdekt... luitist geworden, en gevoeld dat daar linken waren, ik heb een beetje een 'coming of age' beleefd, al vrij laat (ik was toen 32). Ik heb kansen gekregen, projectsubsidiedossiers ingediend die gehonoreerd zijn geweest, ik heb voor de eerste keer in 2017 een werkingsdossier mogen indienen. Als ik dat vertelde aan mensen in 2013, een Amerikaanse regisseur en een Amerikaanse muzikante die ik heel goed vond en dus wilde uitnodigen: 'Ik heb een dossier ingediend, jullie mogen bij mij komen werken, in een huis dat ons gaat faciliteren'. **Zij hebben dan wel een Metropolitan Opera met een budget van 10 keer De Munt, maar ze hebben niet dat, en dat is mijn eerste punt: de bewondering voor dat landschap, dat heel rijk is en waar ik heel dankbaar voor ben.** En dan die relatie met DE SINGEL, dat ging over kansen krijgen. Natuurlijk is dat ook een persoon die gelooft in je verhaal, ik weet niet goed hoe een instelling altijd... er worden keuzes gemaakt, en dat is wel heel bepalend geweest.

Ik denk dat het de rol moet zijn van zo'n organisaties om te voelen: wat leeft er, hoe kunnen we zorgen dat er goede ideeën naar boven kunnen komen, en dan voel ik ook bezorgdheid omdat ik ondanks mijn positie - ik zit nu de eerste keer in dat Kunstendecreet, je denkt dan dat je een bepaalde zekerheid hebt, **ik heb een kleine werkingssubsidie - en dan wordt er in de beleidsperiode een besparing doorgevoerd waarbij organisaties die al een structurele erkenning hebben geen projectsubsidie meer mogen aanvragen, waardoor je hele businessmodel op de helling kan komen.**

Samenvattend: we zitten hier als professionele sector over ons eigen veld te praten, maar misschien beseffen we niet genoeg dat het uniek is in Europa, en we zouden we dat beter naar de Overheid toe

moeten verdedigen, **er moet geïnvesteerd worden in dat waar we goed in zijn deze regio, ik denk dat dat te weinig beseft wordt en uitgedragen wordt.**

ANN OLAERTS:

Dat hoorde ik ook bij de andere sprekers, dat die landschapsversterking niet enkel de opdracht kan zijn van de grotere instellingen die straks 10 jaar subsidies gaan krijgen maar dat elke speler in het Vlaamse landschap aan landschapsversterking doet. De vraag is: wat kunnen de instellingen, die dan straks toch iets krijgen, er iets voor teruggeven zoals Ann Overbergh zegt, omdat ze dan op grote schaal werken en een lager termijnperspectief krijgen. Vanuit het buitenland wordt met bewondering naar ons landschap gekeken. Hoe kunnen we dat behouden en welke rol kunnen zij daarin spelen? Anders dan vandaag het geval is?

PIETER:

Mijn collega-panelleden hebben daar al veel over gezegd: een logistieke omkadering is superbelangrijk! Ik denk dat er nog een gevaar schuilt: **je krijgt wel die logistieke omkadering, maar wij hadden ook de rugzak van een projectsubsidie mee.** We kunnen niet van de instellingen in de toekomst verwachten dat zij alle financiële noden gaan lenigen, dat is onmogelijk! **Infrastructuur kan gedeeld worden**, en maximaal gaan kijken; is er geen onderbenutting in de zomermaanden, en ik denk dat het voor een stuk al wel gebeurt.

ANN:

Het Decreet noemt zelf een aantal zaken, zoals alles wat met talentontwikkeling of coaching te maken heeft, de ondersteuning van kunstenaars. Ik proef hier rond de tafel dat het niet voldoende is. Dat er meer nodig is, en een grotere duurzaamheid. Op welke manier kunnen we dat vormgeven, wanneer straks die kunstenuitvoeringsorganisaties aan de slag gaan? Khadija, jij zegt nadrukkelijk: ik wil betaald worden voor wat ik doe! In het Decreet worden er nu een aantal voorwaarden geformuleerd, de discussie over de 'fair pay'. Het wordt geëxpliciteerd in de tekst, maar gaat het ver genoeg? Ik proefde duidelijk een vraag, en die hoorde ik ook bij Maaïke, dat je sterk gelooft in die langdurige trajecten die je opbouwt met kunstenaars.

ORLANDO MAAÏKE:

Met die tienjarige subsidie kun je ook veel experimenteler worden, dat hoorde ik ook net bij Caroline. **Doordat je meer zekerheid hebt kun je mensen aan je binden, en ook veel radicalere beslissingen maken.** Dus je kan ook zeggen: **ik begin hier, en we gaan nu echt in een transitie naar iets wat er over 10 jaar daadwerkelijk is, wat ik met een vijfjarige subsidie niet kan doen.** Je kan dan wel een soort van aanzet maken maar je weet niet of je later nog door kan gaan. Je kunt dus (met die tien jaar) meer fluïde meegaan: wat is nu de urgentie, wat zijn nu de dingen waar we echt op moeten inzetten? Het is een mindset waarbij je jezelf ruimte en tijd geeft om alles te onderzoeken. Om ruimte te scheppen voor verschillende stemmen, en een ander soort kunstenveld op te bouwen.

ANN OLAERTS:

Dat is heel mooi, maar zal het ook werkelijkheid worden? En is het nodig dat vanuit de Overheid, of wanneer men straks de beoordeling van de dossiers doet, er toch een aantal garanties zijn, zodat die grotere organisatie zich zover gaat engageren? Daar zijn op het ogenblik geen kapstokken voor, niet in het Decreet, niet in het uitvoeringsbesluit. Zou het een idee zijn dat in de beheersovereenkomsten met die instellingen een aantal gemeenschappelijke afspraken worden gemaakt? Afspraken waar we transparant over zijn. Wat zouden die voorwaarden kunnen zijn, om effectief radicaler te kunnen werken?

KHADIJA:

Volgens mij moet er evenveel risico genomen worden door de instellingen als door de kunstenaar. Ook qua representatie, kijk hier om je heen (in de zaal): het is arm (qua representatie)! Doordat het niet een weerspiegeling is van de maatschappij waarin we leven, terwijl je die perspectieven wel nodig hebt. **We worden niet gerepresenteerd op alle vlakken, dat is een grote verantwoordelijkheid voor die tienjarige instellingen. Daarom, opnieuw: laat een kunstenaar meedenken!** Want het is ook in ons vermogen om het onmogelijke voor te stellen. Dan zou ik wel heel ambitieuze plannen hebben, dat maakt niet uit, maar in hoeverre kan je daar in de buurt komen? Hoeveel risico durf je te nemen? En die radicaliteit is heel erg belangrijk! Het niet weten, en het gelijkwaardig risico durven nemen is heel erg belangrijk, het is uit balans.

ANN OLAERTS:

Over naar de zaal. Een vraag voor de kandidaat-tienjarige organisaties: ik ga ervan uit dat jullie plannen met kunstenaars maken, maar hoever durf je gaan om de werking te herdenken, zoals jullie ze vandaag uitvoeren? Of om het even cru te stellen: is de tienjarige subsidie niet meer dan een manier om je van je subsidiegelden te verzekeren? Dus welke inspanningen gaan jullie echt doen om iets te doen met de dingen die in de State of the Union opnieuw naar boven kwamen, en de dringende vragen vanuit kunstenaars die we tijdens the State of the Youth hoorden?

BARBARA VAN LINDT (Kaaithheater):

Mag ik eerst iets zeggen over de context waarbinnen we nadenken over die aanvraag? Want **instituten, die zijn sowieso bezig met een soort van onvolmaakte ethiek.** Zoals Saskia Sassen deze week in het Kaaithheater verder uit de doeken gaat doen: ethische afwegingen die gemedieerd worden door pragmatiek. Corona, het covid-safe ticket is een voorbeeld, nadenken over toegankelijkheid. Maar eigenlijk ook het simpele feit dat onze rol erin bestaat onze middelen, onze ruimte, en onze menskracht te verdelen en een selectie te maken. Dat is de pragmatiek, we kunnen niet iedereen dezelfde mogelijkheden geven. Dat is lastig, “een zware last” zal ik maar zeggen.

Het gevaar van die tienjarige subsidie is vooral dat het veld er weer een nieuwe categorie gaat verkrijgen. Die hoogstwaarschijnlijk binnen die tien jaar ook nog andere privileges zal krijgen, en we hebben gezien hoe de kunstinstelling toch een soort ivoren toren is, een beetje los van het veld opereert, er zich weinig publiek over uitsprekt wanneer er dingen bougeren, wanneer er dingen nodig zijn. Het is een beetje het gevaar van “verdeel en heers”.

Ondertussen zijn een aantal bezwaren uit de sector gepareerd, men heeft ons gerustgesteld over een aantal zaken. Hier zitten een aantal collega's met wie we onlangs twee keer zijn samengekomen om het daarover te hebben. Elke organisatie heeft zijn eigen motieven, in ons geval heeft het ook te maken met infrastructuur. We krijgen een nieuw gebouw van de Vlaamse Overheid, men zegt dat het in 2024 klaar is (wij hopen op 2025). De vijfjarige beleidsperiode loopt af in 2027 en we merken bij onszelf: wij denken in 10 jaar. We denken: “we gaan daar naartoe, en tegen dat we daar zitten is heel die omgeving veranderd.” En om dat verhaal te schrijven helpt het om te denken in 10 jaar. Waardoor we ruimte hebben om die 2,5 jaar die voorafgaan aan die andere 7, en met nog een half jaar experimenteerruimte, dat wordt onze transitie waar we met partners op een alternatieve locatie aan het werk gaan.

KHADIJA:

Er zitten geen gesprekken met kunstenaars bij om mee te denken? Ik was er niet bij.

BARBARA VAN LINDT: we hebben jou niet uitgenodigd, maar wel iemand anders. Het heeft ook te maken met dat wij ons zeer bewust zijn van het feit dat we niet extractivistisch mogen werken. Je moet daarvoor betalen en op dit moment is daar niet veel financiële ruimte voor. Maar als je gaat werken met lange termijn-relaties met kunstenaars, dan hoort dat daar echt wel bij. Dus dat neem ik mee, ik neem het ter harte, het is een hele goeie tip en ik onderschrijf het belang ervan.

ANN OLAERTS:

Hoe zit dat bij Buda?

KRISTOF JONCKHEERE (BUDA):

Buda is gegroeid als werkplek, het vertrekt vanuit de noden van de kunstenaar. We doen veel residenties, we komen van 20 en we zitten momenteel aan 70. Omdat er heel veel vraag is en omdat we de infrastructuur hebben, en daarrond proberen we een ploeg te bouwen die zoveel mogelijk 'yes' zegt aan de kunstenaar. Het is een redelijk specifieke plek als je kijkt naar het veld, die ondersteunt heel veel kleine individuele kunstenaars. Niet alleen jonge maar ook oudere kunstenaars. Als het de Vlaamse Gemeenschap ook ernstig is om beurzen en projecten te voorzien, dan heb je een aantal hubs nodig als Buda, waar veel mensen kunnen werken. Het is net gezegd: je kan wel een projectsubsidie hebben, je moet het werk ook nog kunnen maken. Het kan gebeuren dat iemand zegt van: ik heb de grote zaal nodig met full-force techniek om 4 dagen lang, of 4 weken, of 2 weken af te monteren. Dan voorzien wij dat.

ANN OLAERTS:

En wat ga je dan meer kunnen doen, of anders als je straks 2 x 5 jaar krijgt?

KRISTOF:

Veel kunstenaars die een projectsubsidie aanvragen polsen Buda hiervoor. Wordt het project negatief gehonoreerd – of beter: krijgen ze de middelen niet - dan is er op dit moment heel weinig gesprek over hoe verder. Eén van de mogelijkheden zou zijn dat je dan toch met de artiest in gesprek gaat. Dan kun je voor een residentie gaan, waarbij het toch zinvol is om opnieuw aan te vragen, of je kunt een ander traject lopen met dezelfde uitgangspunten. Of niet, en dan zouden we bijvoorbeeld een budget kunnen voorzien, dat op jaarbasis dat soort van residenties wel honoreert.

Maar ook: wij hebben vijf studio's, twee theaterzalen en drie filmzalen, we hebben sinds vorig jaar exploitatierecht op de bioscoop. In de komende jaren moet daar serieus in geïnvesteerd worden, ik moet een pad kunnen uitzetten dat langer is dan 5 jaar, het is onmogelijk om daar een investeringsproject rond op te zetten. Hetzelfde geldt voor de residentiehuizen, we hebben negentien bedden voor kunstenaars. We hebben twee huizen, één ervan valt eind 2023 weg. Ofwel gaan we er heel serieus in investeren, ofwel ook aankopen, of een compleet ander plan bedenken, wat ook een langere termijn op 5 jaar op het oog heeft.

ANN OLAERTS:

En spreken jullie met de kunstenaars over jullie plan?

KRISTOF:

We hebben een artistiek comité, dat vernieuwd wordt en regelmatig geconsulteerd. Mensen worden daarvoor betaald. We hebben ook een aantal engagementen voor kunstenaars, we gaan opnieuw lange termijn engagementen aangaan, niet gebonden aan productie. Je hebt een financieel rugzakje als buffer en je weet dat Buda klaarstaat als je een acute vraag hebt. Dat we dat proberen op te lossen, en vanzelfsprekend zal dat niet altijd lukken. Zoals iemand zei: je kan niet alle problemen van het veld oplossen. Maar we willen wel verdiepen waar we nu al behoorlijk mee bezig zijn.

ANN OLAERTS:

Is er hier iemand anders aanwezig van beeldende kunst, die ook tienjarige ambities heeft? Is het verhaal hetzelfde?

ANNELIES THOELLEN (Z33):

Wij hebben Beeldende Kunst en Vormgeving - Architectuur als disciplines, en we zijn in het veld vooral voor onze talentontwikkelingstrajecten. We nemen de kunstenaars die daarvoor geselecteerd zijn mee, zij zitten dan in dat traject. Ze krijgen een jaar ontwikkelingstijd en een toonmoment, en we nemen hen mee in alle kansen die voorbij komen. Soms tonen zij later opnieuw een tentoonstelling,

soms krijgen ze een solo, maar ook: een groot huis als het onze heeft geregeld weet van kansen, residenties in het buitenland, je kunt informatie aanbieden. Of we zijn soms aanwezig in Milaan, of op een bepaalde beurs, en dan nemen wij onze kunstenaars daarin mee. Dus dat is een traject dat loopt, en waar wij langetermijnperspectief voor willen

ANN:

Waarom wil je dat langetermijnperspectief?

ANNELIES:

Omdat er specifiek voor vormgeving geen grote organisatie bestaat die de sector ondersteunt. Voor beeldende kunst zijn er een aantal organisaties, voor vormgeving weinig, en we willen dat op lange termijn kunnen uitplannen, dat wat we kunnen doen om dat veld te ondersteunen. We gaan met vormgevers in gesprek. Hoe kan een organisatie die een tonende plek is, en ook een beetje productie doet, vormgevers ondersteunen? We denken dat dat een langere periode dan 5 jaar nodig heeft, voor een domein dat nog niet zo sterk op de kaart staat. Zeker met de visie op talentontwikkeling is dat iets dat we willen meenemen.

Daarnaast zitten we in een context in Limburg, met een groot presenterend huis dat recent vernieuwd is, recent af, en waar ook - we hebben het hier al een aantal keer gehoord - een aantal infrastructurele zaken nog moeten afgewerkt worden, er moet in geïnvesteerd. En een periode van 5 jaar is heel kort als het gaat over investeringen. We hebben een vleugel die gerenoveerd moet worden. Het zijn dus die twee dingen: ons ontwikkelingslandschap, en de infrastructurele nood. We willen een toonplek zijn, voor wat we daarstraks hebben gehoord: er zijn veel dingen die experimenteel zijn, waarvan we nog niet noodzakelijk het resultaat kennen, maar waar kunstenaars subsidies voor hebben gekregen. Daar moeten we een open huis voor zijn, en we willen kunstenaars laten binnenkomen in ons huis, een plek voor hen voorzien, en ook dat willen we op lange termijn doen, zodat we daarnaast ons ontwikkelingsproject kunnen realiseren.

CAROLINE DUMALIN:

Er wordt gesproken over langetermijndenken, maar dat verhoudt zich ook tot het dynamische landschap, **er zijn altijd redenen om financiële zekerheid op lange termijn te willen**. Ik ben zelf iets meer dan 10 jaar professioneel actief. Maar waar ik vooral aan dacht: **toon mij uw budget, en ik zeg u waar uw prioriteiten liggen. We zitten in een heel bijzondere periode: tijd waarin we nieuwe comfortzones moeten ontwikkelen. En dat mag zich vertalen naar andere standaarden binnen de budgetten zoals we die tot hiertoe gewoon zijn**. Ik denk dat we dingen gewoon zijn die we niet zouden moeten gewoon zijn binnen instellingen en organisaties, qua vergoeding, qua verdeling van de pot: wat gaat naar waar? **En als dit nieuwe model de aanleiding kan zijn om dat scherper te gaan bekijken, dan verwelkom ik dat zeker**.

ANN OLAERTS:

Er moeten toch bepaalde engagementen bestaan tegenover die zagezegde nieuwe categorie. Ik wou het nog eens even hebben over de zogenaamde drie functies waaraan zemoeten voldoen. Waarom moeten dat er drie zijn? Jan Denolf, wil je daar iets over zeggen?

JAN DENOLF:

Die drie, dat is geen wiskunde. Er zijn de grote boîtes, die alle functies oppakken. Dan heb je er die één functie, een *core business* hebben. En daartussenin heb je die organisaties met een grotere verantwoordelijkheid. Drie ligt mathematisch tussen 1 en 5, verder moet je daar niet veel achter zoeken. En ik wil ook benadrukken dat het niét gaat over een nieuwe categorie, deze organisaties zitten mee in het brede veld.

ANN:

Ik vind het een beetje jammer, evengoed zou je kunnen verdedigen dat je die grotere instellingen hebt, en dat die gaan voor 1 functie. Die zeggen: we gaan voor presentatie, 'all the way'!

JAN:

Dit is ook in de discussie altijd naar voor gebracht. Wij nemen daar als administratie akte van.

LEEN LACONTE (oKo):

Los van het idee van beleidsmakers denk ik als coördinator van oKo wel dat het zin heeft om die drie functies naast elkaar te zien. Wil je naar een volwaardig landschap, dan is het logisch dat synergie tussen functies zoekt. Het is een vorm van landschapsversterking die we vandaag meer dan ooit nodig hebben.

ANN:

Maar moet dat in de schoot van één en dezelfde instelling gebeuren? Het kan dat er een aantal kandidaat-organisaties zijn die vandaag geen drie functies opnemen, maar om in aanmerking te komen, nu zeggen: "nu gaan we ons ook bezighouden met talentontwikkeling". Terwijl er andere en vaak kleinere organisaties zijn, die daar heel veel expertise in hebben.

LEEN:

Ik denk dat de meeste organisaties die in aanmerking komen sowieso al twee functies aanduiden.

ANN:

Over hoeveel organisaties spreken we?

WOUTER HILLAERT:

Als het minimum 600.000 euro is, dan ik denk een veertigtal, die samen de helft van het structureel budget hebben. Als die allemaal indienen, zal de helft van het budget onder hun beheersovereenkomst komen.

LEEN:

Ik hoor hier heel wat zaken die te maken hebben met het "hoe". Er wordt gesproken over duurzaamheid, transparantie, dialoog, samen artistieke kwaliteit bepalen. Dat zijn processen, en ik denk dat ik namens veel van onze leden spreek als ik zeg dat we die processen een warm hart toedragen én eraan werken. Iedereen zou duurzaam in dialoog moeten gaan, niet alleen de kerninstellingen. Daarnaast gaat het hier vanavond heel hard over: creëren, produceren, en wat organisaties moeten doen voor kunstenaars om die trajecten duurzaam te ondersteunen. Het klopt wat Pieter zegt : dat onze sector, ons landschap, rijk is, ver staat, gigantisch ontwikkeld is, al is de ene discipline er al wat beter aan toe dan de andere. Er zijn absoluut inhaalmanoeuvres te doen. Maar wat voor mij altijd heel duidelijk is geweest, is dat het in onze sector niet alleen ging over creatie en productie, maar ook over presentatie, participatie, reflectie, educatie, inbedding in de samenleving. Partnerschappen ontwikkelen met andere sectoren, een goede relatie uitbouwen met de media, met het onderwijs. Zo zijn er vele, vele werven die voor mij ook moeten bekeken worden als je over de landschapsversterking praat.

ANN:

Khalid heeft dat aangehaald en Orlando Maaikhe heeft het ook gehad over de samenwerking op lokaal en internationaal niveau.

PIETER THEUNS:

Zeker in een samenleving die post-religieus is, waar veel verbinding te zoeken is via deze sector. Ik had een associatie over het gevaar dat er misschien schuilde, dat er 10 jaar lang geen rekenschap zou moeten afgelegd worden.

BARBARA VAN LINDT:

Het gaat niet over geen rekenschap geven, [er is een tussentijdse evaluatie na vijf jaar] en het zullen er zeker geen 40 zijn, maar er komt wel een serieuze groep die een nieuwe categorie vormt. Met een beheersovereenkomst, dus die een bepaalde relatie aangaat tot de Overheid waardoor het veld gecompartmenteerd wordt. Daarnaast heb je een kleiner wordend veld van gezelschappen die werkingssubsidie krijgen, en dan heb je de projecten nog. Maar **het veld moet af en toe heel duidelijk met één stem kunnen spreken, en als je tegenovergestelde belangen hebt, dan wordt dat moeilijk. Dat is echt een gevaar.**

ANN OVERBERGH:

Leen heeft gelijk als ze zegt dat we het lang over het “hoe” maar nog niet zo uitgebreid over het “wat” hebben gehad. De voorbeelden tot nu toe zijn heel waardevol maar redeneren vanuit de werking van individuele organisaties, zoals het altijd geweest is. En ik ben benieuwd naar het “wat”. Dat is ook een beetje een antwoord op wat Barbara zegt, die opdeling in het veld, kan er op één of andere manier iets in alliantie gedaan worden door die 10-jarige structuren vanuit de sterkte van elk en voor een breder stuk van het veld. Dus niet alleen de kunstenaars waarmee dat zij op dat moment aan het werken zijn. Dat is landschapsversterking. Misschien een beetje abstract, maar ik denk dat het wel een kans is. Iets dat dus verder gaat dan de individuele organisatie, wat zou dat dan kunnen zijn? Ik hoor in de sector heel veel praten over delen, van resources en van kennis, van netwerken, van scenografieën, circulaire systemen... Zit daar iets wat gefaciliteerd kan worden? Zijn er andere dingen? Een beetje uit de individuele logica's? Het is een open vraag, maar ik denk dat het een hele interessante is.

KHADIJA:

Ik denk dat het ermee te maken heeft dat er te weinig representatie is uit verschillende sociale klassen. Ik vind het best intens dat we moeten leren delen. Waar ik vandaan kom is dat een vanzelfsprekendheid. En dat is iets wat inderdaad veel meer in het werkveld of bij die grotere instellingen aanwezig moeten zijn. Ik moet zeggen dat mijn peers dat echt wel doen. Ik denk dat er teveel éézijdig perspectief is. Hoe kunnen we landschapversterkend zijn als we niet divers genoeg zijn? Dan heb ik het niet eens over kleur en geur, maar gewoon: het is niet queer genoeg, het is te binair. Er wordt te binair gedacht, en dat in deze tijd waarin we leven.

KHALID:

Wat ik heel jammer vind is dat ik zo weinig vertegenwoordigers zie van de kleinere organisaties. Misschien omdat ze geen tienjarige subsidie ambiëren? Ik hoop dat ze tenminste wel kijken, maar het zou fijn geweest zijn als ze hier ook aanwezig waren. Want zij zullen ook min of meer de gevolgen dragen van die Kerninstellingen. **Men zegt daarnet van: het zullen er geen 38 of 40 worden, dat weten we nog niet. Dat zal de toekomst uitwijzen, en dat vind ik heel jammer! Mochten we daar ook een dialoog mee hebben gehad...** Er wordt vooral gekeken vanuit het instituut: de overlevingsdrang, en heel individueel. **Ik heb geijverd om samen te werken met kunstenaars, maar ook met de kleinere organisaties die inderdaad een expertise hebben**, bvb. in talentontwikkeling. Wat kunnen zij betekenen? Hoe kan die samenwerking tot stand komen? Dat zou heel fijn zijn: om niet alleen te kijken vanuit je eigen instituut, maar om dat open te breken en met elkaar in dialoog gaan. **Eigenlijk zou dit hier, met veel meer volk, verschillende avonden moeten gebeuren.**

ANN OLAERTS:

Het zou ook een invulling kunnen zijn van de vraag gesteld door de Overheid om duurzame samenwerkingsverbanden aan te gaan, al dan niet in een lokale context. Ik vind het een inspirerende gedachte dat dat effectief ook een opdracht kan zijn van organisaties met ambitie om grootschalig en op langere termijn te werken. Maar mijn

honger blijft toch bij de eventuele garanties en de afspraken rond de zorg voor kunstenaars.

LEEN:

Het Decreet is niet zo vrijblijvend!

ANN:

Geef mij één criterium. Wat is dat, een voorbeeldrol spelen? Dat is zo vaag!

LEEN:

Wil je een garantie over de uitvoering daarvan?

ANN:

Dat is de vraag die ik mij stel, ja. Welke afspraken ga je daarover maken? Wat we toch te allen tijde moeten vermijden, is een status quo! En dat is de vrees die ik heb, sorry als ik iemand beledig want dat is zeker niet de bedoeling. De vrees dat een aantal organisaties een garantie hebben voor tien jaar, maar eigenlijk gewoon verder doen. Gewoon verder doen is geen optie!

LEEN:

Na vijf jaar komt er een evaluatie, en dat geldt trouwens voor iedereen in het Kunstendecreet. Er zijn een aantal criteria die je moet halen, en we hebben afgesproken dat onze dossiers nog altijd door peers worden geëvalueerd. Ik hoop dat dat zo blijft. De Administratie speelt daarin ook een begeleidende rol. Het is niet zo dat een organisatie maar doet wat die wil!

ANN:

Dat zeg ik ook niet, maar ik hoor hier vanavond een aantal pijnpunten die al heel lang bestaan. En ik moet zeggen dat ik geen echte antwoorden krijg dat die nu opgelost zouden zijn. Vandaar mijn vraag: is het toch nodig om wederzijds een aantal garanties duidelijk uit te spreken?

LEEN:

Ik denk dat het beter is dat organisaties en kunstenaars die afspraken maken, zonder dat dat opgelegd wordt door een Overheid. Zeker als het over iets gaat als het procesmatige, dat heel hard samenhangt met waarden en normen. Hoe gaan we ons gedragen? Lijkt het me beter, dat we met zijn allen zeggen: we gaan dat gewoon doen! Dat moet ons niet opgelegd worden, want als we gaan zeggen dat we het gaan doen lijkt het mij sterker te zijn, toch?

WOUTER HILLAERT:

De landschapstekening is gemaakt. Wat zijn de leemtes die daarin worden herkend, en hoe zou je daar samen een antwoord op kunnen bieden? Bijvoorbeeld het idee van een gedeeld decoratier, dat lijkt me zoiets waarop je met langer erkende instellingen een verschil zou kunnen maken. Al dan niet per stad. Of als het over reflectie gaat: er is vandaag in Vlaanderen geen enkel muziektijdschrift, klassieke muziek. Zou zo'n initiatief er kunnen komen? **Dat is voor mij landschapsversterking, een analyse maken van leemtes die er zijn. En ik denk dat het beter is om ze samen te maken, in de plaats dat ze door het kabinet te laten maken. De vraag is: gaat die oefening gemaakt worden, of gaat iedereen zijn eigen dossier schrijven?** Ik hoor toch veel mensen zeggen, ik mis de duurzaamheid. Wat doen we voor *mid career* kunstenaars? Je kunt samen afspraken maken over die dertig kunstenaars die we samen heel relevant vinden en die niet meer onder het label "jonge maker" vallen. We zorgen dat we de helft daarvan ondersteunen in een overleg tussen structuren. Dat zou voor mij een antwoord kunnen zijn op die vraag.

ANN:

Gaat oKo daar een rol in opnemen? Zijn jullie al met de Kerninstellingen in gesprek?

LEEN:

De organisaties zijn met elkaar in gesprek

WOUTER:

Ik ben heel blij om dat te horen. Welk soort oefening wordt daar gemaakt? Wie zit daarin?

BARBARA:

Dat was een initiatief van Kaaitheater om eens te spreken met de kunstcentra. We zijn nu twee keer samengekomen: de eerste keer was voor de zomer, toen hebben we getoetst hoe iedereen erin stond. De vraag rond die 10-jarige subsidiëring, dat was nog work in progress. We hebben kennis genomen van ieders specifieke situatie en elkaars artistieke plannen, en er is een volgend moment gepland. Ik neem heel veel mee, ik denk dat dit een enorme resource is.

Toneelhuis zit hier ook vanavond. De stadstheaters zijn zo'n beetje de steen des aanstoets geweest van deze categorie. Er zijn gesprekken, dus ik zou zeggen: als jullie erbij willen komen, wees welkom!

Mag ik nog even iets zeggen, en het klinkt zo defensief maar: uit het gesprek met de kunstcentra is toch ook gebleken dat - nooit genoeg! - maar dat verschillende huizen met een verschillende infrastructuur, mogelijkheden, specificiteiten heel concrete plannen hebben, of al bezig zijn met het ter beschikking stellen van ruimtes, financiën, programmaruimte, aan anderen, aan organisaties binnen of buiten de kunst. Dat wou ik even zeggen. Dat hangt al in de lucht, en dat komt in heel veel van die plannen te staan.

ANN:

Dat is zeer goed om te horen! Het is hier ook al gezegd: dat zijn dingen die vaak onder de radar blijven. De vraag is; moeten die boven de radar komen? Je faciliteert dingen, stelt geld ter beschikking, maar veel daarvan is niet geweten. Hetgeen ook een bepaalde perceptie voedt: "ze doen niks voor ons!" Moet daarover nagedacht worden?

Een uitsmijter nog: als de Kerninstellingen straks echt goed willen werken, en we willen dat kunstenaars ook goed kunnen werken, dan zal er toch echt boter bij de vis moeten komen. Het spijt me dat ik het moet zeggen maar volgens mij is het niet realistisch om deze ronde met een gesloten enveloppe te spelen. Beste Jan, ik zie u vanavond als vertegenwoordiger van de Overheid.

JAN:

Ik voel me niet geroepen om daarop te antwoorden, maar op dit moment zijn de signalen zeer duidelijk: als de middelen blijven zoals ze zijn, zal het al een succes zijn.

ESTHER URSEM (MUSICA):

Ik ben directeur van Musica uit Pelt. We hebben drie functies: reflectie, participatie en ontwikkeling. We zijn in gesprek met collega's in Limburg, partners, weliswaar uit een andere discipline, maar die ook overwegen om in het 10-jarige gegeven mee te stappen. Wijzelf overwegen dat ook. Niet omwille van infrastructuur, want wij zijn een mobiele organisatie met gehuurde kantoren. Maar wij doen allerlei zaken in partnerschappen, niet alleen lokaal maar doorheen heel Vlaanderen. Van belang is dat wij een proces uitzetten, en een proces kost tijd.

En dat is wat ik hier na goed luisteren duidelijk heb gehoord, en waar we de avond ook mee begonnen zijn, met het verhaal van Orlando Maaiké: luisteren, ademhalen en springen. En dat het dat is wat ons verenigt, dat is echt waar we met zijn allen moeten aan trekken: het is de bedoeling dat we er zijn voor het kunstenveld en dat we inclusief zijn. Inclusief, dat zie je misschien hier niet... ik vind het knap, dat jullie dat kunnen zien, dat het geen inclusief gezelschap is. Ik kan dat niet zien, sorry, er zijn een aantal etiketten die ik kan zien, maar de rest niet. Misschien hebben jullie andere capaciteiten dan ik, dat is goed mogelijk. Maar we zijn er voor iedereen. Voor het hele kunstenveld. En dat is iets waar we ons wel degelijk van bewust zijn. En alleen door gesprek, conversatie en dialoog, is dit versterkend, is dit mogelijk.

Daar heb ik niets meer aan toe te voegen, ik vind het een mooie afsluiter van dit gesprek, waarvoor dank. Dank ook voor de openheid. Dat is niet altijd makkelijk in corona-tijden. Fijne avond.